

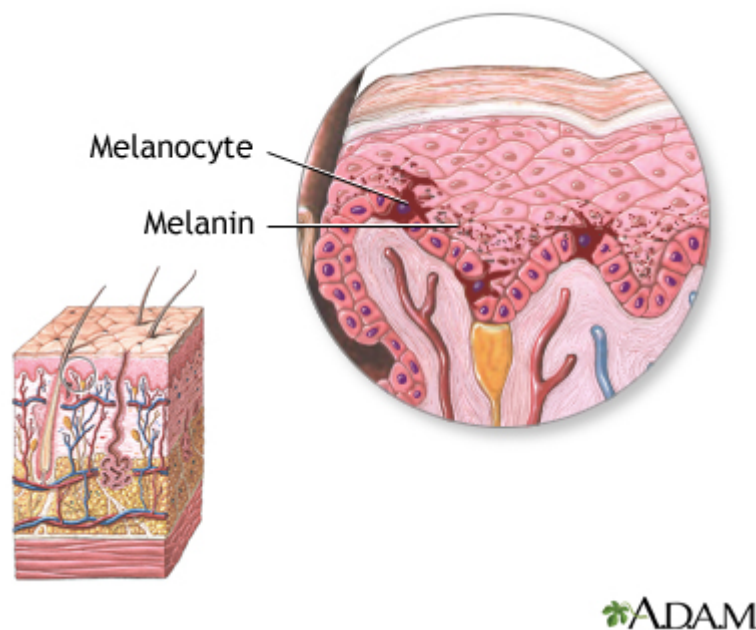
ผมหงอก

ภญ.ศิริรินภา เชียงหลิว
กองการแพทย์ทางเลือก

เส้นผมหนึ่งเส้นประกอบด้วยเซลล์ 2 ชนิด คือ 1) เซลล์ที่สร้างเนื้อผมเป็นโปรตีน และ 2) เซลล์ที่สร้างเม็ดสี เรียกว่า เมลาโนไซต์ (melanocyte) ซึ่งรากผมสร้างขึ้นมาจากที่ที่ป้อนเม็ดสีเข้าไปในเนื้อผม จึงทำให้เรามีสีผมต่าง ๆ กัน ตามพันธุกรรม ถ้าคนไหนมีเม็ดสีมากและเข้มข้น ผมจะมีสีเข้ม ส่วนคนที่มีเม็ดสีน้อย สีผมก็จะอ่อนลง^[1] เช่น สีดำของเส้นผมโดยธรรมชาติมีความเข้มหลายระดับ ตั้งแต่สีดำจัดคล้ายผงถ่าน ดำอ่อน ดำน้ำตาล จนถึงดำน้ำเงิน ระดับเม็ดสีของเส้นผมจะปรับเปลี่ยนตามสุขภาพของร่างกาย และเชื้อชาติ เช่น ชาวเอเชีย ผมสีน้ำตาล ชาวตะวันตก ผมสีบลอนด์ ทั้งนี้สีผมของคนที่พบมากที่สุดในโลก คือผมสีดำ รองลงมาคือผมสีน้ำตาล ส่วนมากพบแถบทวีปยุโรป^[2]

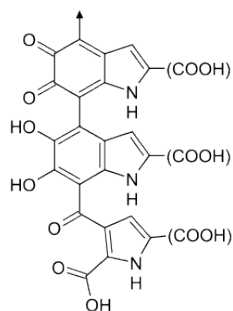
เซลล์เมลาโนไซต์สร้างเม็ดสี (pigment) เรียกว่า เมลานิน (melanin) เมลานินในคนนั้นถูกสร้างมาตั้งแต่ก่อนเกิดเสียอีก สีตามธรรมชาติของเส้นผมมันจึงขึ้นอยู่กับ การกระจายตัว ชนิด และปริมาณเม็ดสี เมลานินในชั้นกลางของตัวเส้นผมหรือเรียกชั้นนี้ว่า **คอร์เท็กซ์ (cortex)**^[3]

เมลานิน (Melanin)^[4]

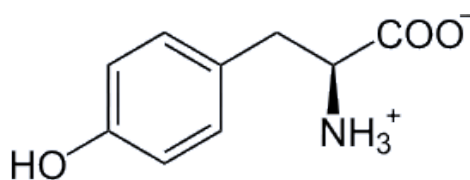
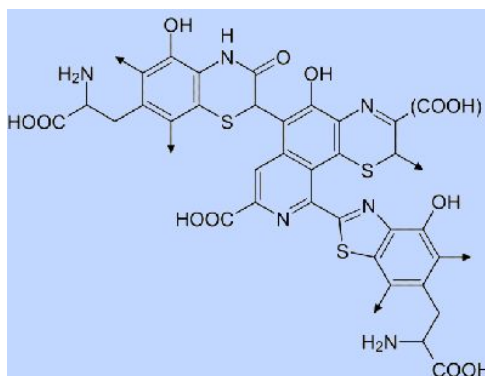

รูปที่ 1 แสดงเมลานิน (Melanin) และเมลาโนไซต์ (melanocyte)^[4]

เม็ดสีผม มี 2 ชนิด คือ 1) เม็ดสีเข้ม เรียกว่า ยูเมลานิน (eumelanin) จะมีสีน้ำตาล-สีดำ (brown-black)^[5] และ 2) เม็ดสีอ่อน เรียกว่า พีโอเมลานิน (pheomelanin) จะมีสีเหลือง-สีแดง (yellow-reddish)^[5] ซึ่งเม็ดสีทั้ง 2 ชนิดเมื่อผสมกันแล้วจะได้เฉดสีผมที่หลากหลายกันไป^[3]

รูปที่ 2 ยูเมลานิน ^[6]

ส่วนหนึ่งของสูตรโครงสร้างของยูเมลานิน (eumelanin) บริเวณ "(COOH)" สามารถเป็นได้ทั้ง COOH หรือ H โพลีเมอร์ต่อไปทางลูกศร

รูปที่ 3 ไทโรซีน (Tyrosine) ^[6]รูปที่ 4 ฟีโอเมลานิน ^[6]

ส่วนหนึ่งของสูตรโครงสร้างของฟีโอเมลานิน (pheomelanin) บริเวณ "(COOH)" สามารถเป็นได้ทั้ง COOH หรือ H โพลีเมอร์ต่อไปทางลูกศร

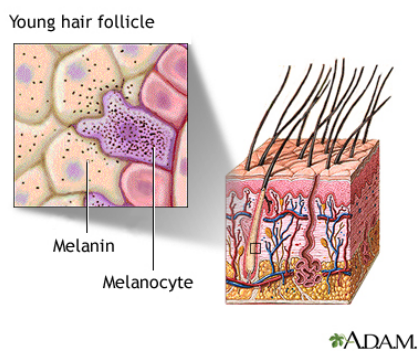

รูปที่ 5 เจดสีผม [6]

ช่วงของสีผมของมนุษย์นั้นแตกต่างกันไป
เนื่องจากความเข้มข้นและการรวมตัวของเมลานิน

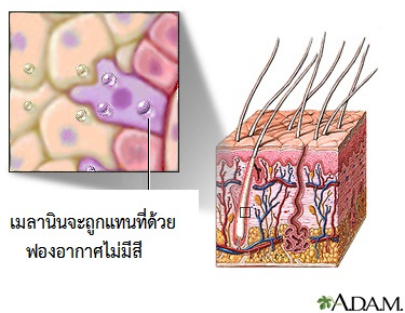
เซลล์เมลานोไซต์จะอยู่บริเวณชั้นผิวหนังด้านบนที่เส้นผมหรือขนนั้นงอกขึ้นมา โดยเส้นผมแต่ละเส้นจะงอกขึ้นมาจาก**ปุ่มรากผม (Hair follicle)** เพียงอันเดียว [3]

ปุ่มรากผมของคนเยาว์วัย (Hair follicle of young person) [7]

รูปที่ 6 ปุ่มรากผมของคนเยาว์วัย [7]

ปุ่มรากผมของผู้สูงอายุ (Aged hair follicle) [8]

รูปที่ 7 ปุ่มรากผมของผู้สูงอายุ [8]

วงจรชีวิตของเส้นผมหรือขน มี 3 ระยะ ซึ่งแต่ละระยะมีอายุแตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

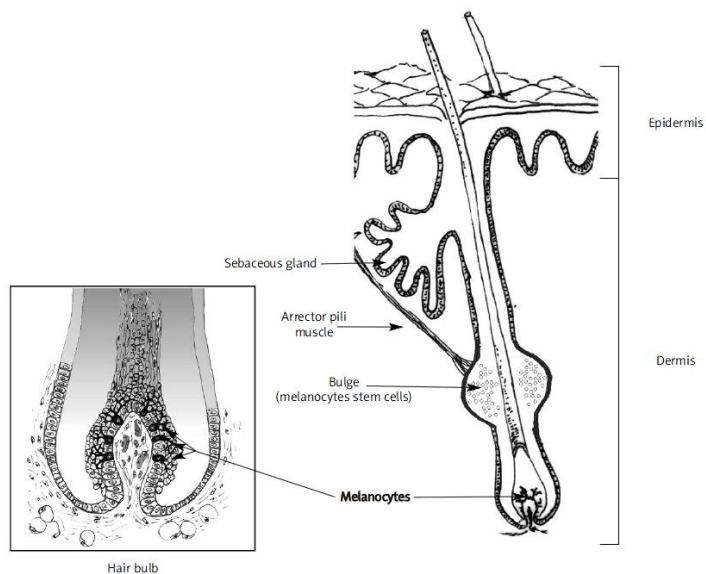
1. **ระยะอะนาเจน (Anagen)** เป็นระยะที่เส้นผมเจริญเติบโต (the active growth stage) มีอายุถึง 2-7 ปี ส่วนใหญ่เส้นผมประมาณร้อยละ 80-85 จะอยู่ในระยะนี้
2. **ระยะคาตาเจน (Catagen)** บางครั้งเรียกว่าระยะนี้ว่า ระยะที่มีการเปลี่ยนแปลง (transition phase) ระยะนี้เส้นผมเติบโตขึ้นจนถึงหลุดออกไปในที่สุด ใช้เวลาประมาณ 10-20 วัน
3. **ระยะเทโลเจน (Telogen)** ระยะนี้เส้นผมเจริญสมบูรณ์ คืองอกเจริญเติบโตและหลุดร่วงไปในที่สุด ส่วนใหญ่เส้นผมอยู่ในระยะนี้ประมาณ ร้อยละ 10-15 อยู่ในช่วงระยะเวลานี้ประมาณ 100 วัน หลังจากนั้นจะกลับไปกระบวนการสร้างเส้นผมอีกครั้งในระยะ Anagen

เมื่อเริ่มสร้างเส้นผม เซลล์เมลาโนไซต์จะสร้างเม็ดสีเมลานินเข้าไปในเซลล์เคราติน (keratin) เคราตินคือโปรตีนที่ปกคลุมเส้นผม เส้นขน และเล็บ ทำให้เส้นผมเรามีสีที่แตกต่างกันไป

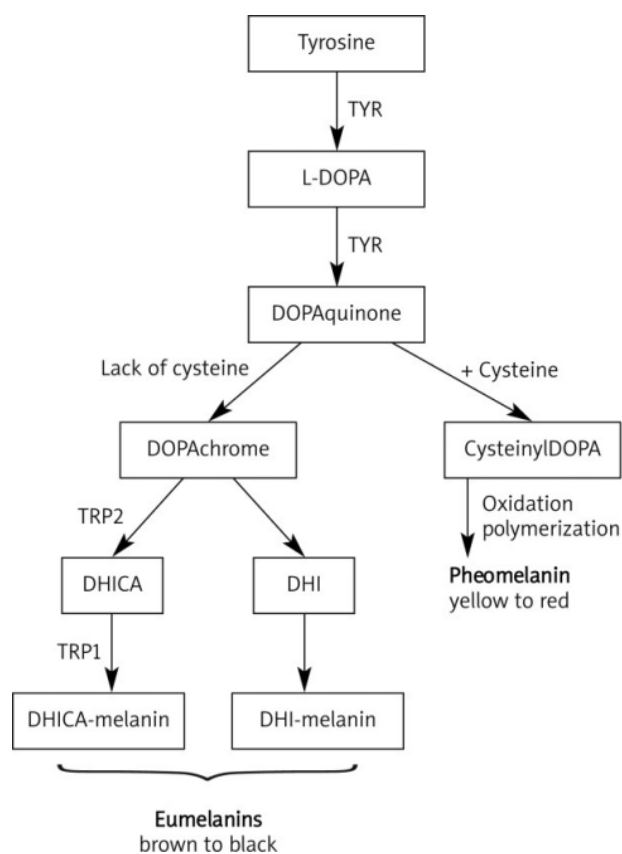
ดร.เดสมอนด์ โทบิน ผู้เชี่ยวชาญด้านเซลล์ชีววิทยา (cell biology) แห่งมหาวิทยาลัยแบรดฟอร์ดประเทศอังกฤษ แนะนำว่าปุ่มรากผม (hair follicle) มีเวลา Melanogenic clock ซึ่งจะชะลอหรือหยุดการทำงานของเซลล์เมลาโนไซต์ ทำให้เม็ดสีที่เส้นผมลดลง และเหตุการณ์ก่อนที่ผมจะร่วงนั้น รากผมมักจะเห็นสีซีดจางลงเสมอ

นอกจากนี้ดร.เดสมอนด์ โทบิน แนะนำอีกว่า การที่เส้นผมเปลี่ยนเป็นสีเทานั้น สาเหตุจากอายุและกรรมพันธุ์ เนื่องจากนี่ยีนส์ที่ควบคุมการเชื่อมต่อประสิทธิภาพของเม็ดสีของแต่ละปุ่มรากผม ทำให้เส้นผมมีอัตราเร็วของวงจรการสร้างเส้นผมและการหลุดร่วงแตกต่างกัน

บทความทางวิทยาศาสตร์ของนักวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (In a February 2005 *Science* article (Nishimura, et al.) ได้เสนอว่า ความล้มเหลวของสเต็มเซลล์ในการผลิตเซลล์เมลาโนไซต์ (Melanocyte stem cell: MSC) ทำให้ไม่สามารถคงสภาพของการทำงานของเซลล์เมลาโนไซต์ในการผลิตเม็ดสีได้ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เส้นผมกลายเป็นสีเทา จึงสรุปได้ว่าปัจจัยความล้มเหลวของการทำงานของ MSC นี้เอง จะเป็นสัญญาณบ่งบอกสีผมที่เปลี่ยนแปลงไป ^[3]

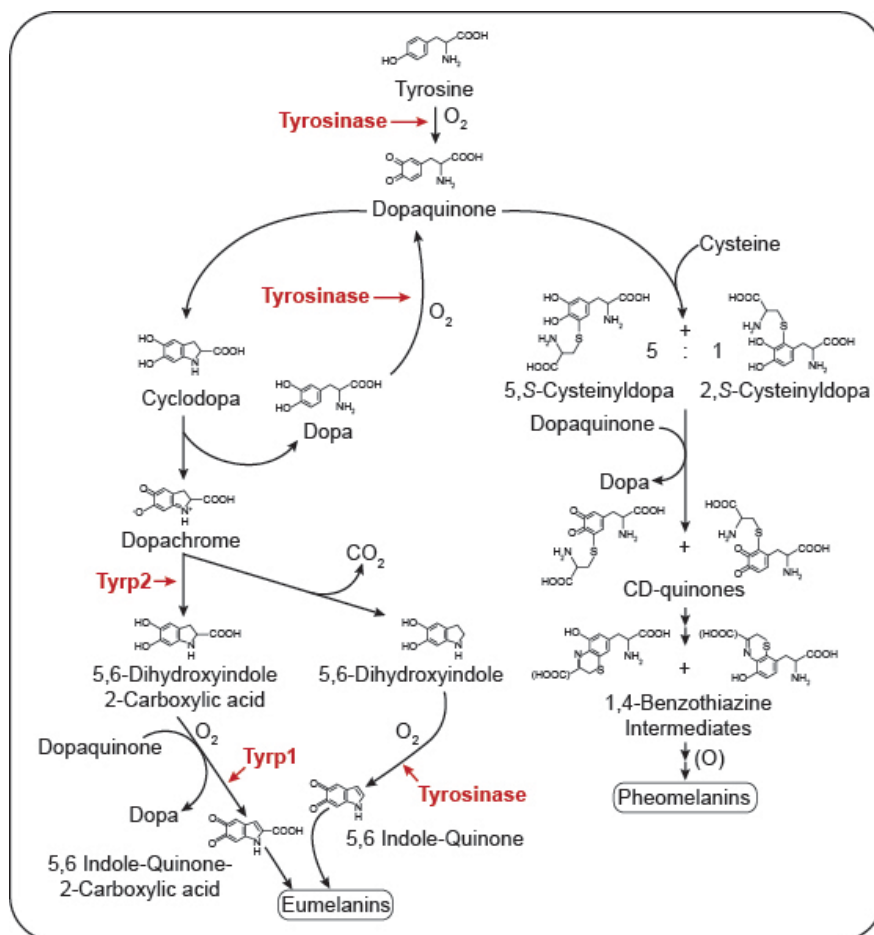

รูปที่ 8 แสดงชีววิทยา (biology) และการการเจริญเติบโต (development) ของเซลล์สร้างสีเมลานินของผิวหนัง (Skin melanocytes) ^[9]

รูปที่ 9 การสังเคราะห์ เมลานิน (melanin) ในเซลล์เมลานโนไซต์ (melanocyte) ^[9]

กลไกแบบง่ายของการสังเคราะห์melanin ใน melanocytes ในกระบวนการสร้างเมลานิน (melanogenesis) Tyrosine ภายใต้อิทธิพลของเอนไซม์พื้นฐาน เช่น Tyrosinase (TYR), Tyrosine-related protein 1 (TYRP-1) และ 2 (TYRP-2) เปลี่ยนเป็นโพลีเมอร์ของเมลานิน, ส่วนผสมของเม็ดสีชื่อeumelanin (สีน้ำตาล-ดำ) และpheomelanin (สีเหลือง-แดง)

รูปที่ 10 กระบวนการสังเคราะห์ ยูเมลานิน (eumelanin) และ พีโอเมลานิน (pheomelanin)
Biochemical pathway leading to the synthesis of Eumelanins. ^[10]

การสร้างเม็ดสีเมลานินของเส้นผม นั้น ถูกสร้างขึ้นในส่วนที่เรียกว่าเมลานินโซม (melanosome) ในกระบวนการสร้างเม็ดสีนั้นมีเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องได้แก่ tyrosinase, tyrosinase-related protein 1 (TYRP-1) และ tyrosinase-related protein 2 (TYRP-2) โดยเอนไซม์ tyrosinase มีหน้าที่เติมหมู่ไฮดรอกซี (Hydroxylation) ให้สาร Tyrosine เกิดเป็น Dihydroxyphenylalanine (DOPA) และต่อมาเกิด Oxidation DOPA ได้เป็น Dopaquinone ซึ่งสามารถเปลี่ยนเป็น Eumelanin ที่มีสีดำถึงสีน้ำตาล และ Phenomelanin ซึ่งมีสีเหลืองถึงสีแดง ^[9-10]

สาเหตุการเกิดผมหงอก

ตามหลักทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ผมสีขาวหรือผมสีเทา ที่ว่าผมหงอกหรือหัวหงอกนั้น ไม่ได้มีสาเหตุจากการสร้างเม็ดสีขาวยแทนเม็ดสีดำ^[2] แต่เกิดจากกระบวนการเซลล์สร้างเม็ดสีได้ลดลง ขณะที่เซลล์สร้างเนื้อผมยังทำงานอยู่ เซลล์สร้างเม็ดสีทำงานได้ลดลง ไม่สามารถสร้างเม็ดสีออกมาได้ตามปกติ จึงทำให้มีแต่เนื้อผมที่เจริญออกมา แต่ไม่มีสีผมออกมา เราจึงเห็นผมเส้นนั้นเป็นสีขาวหรือสีเทา จากเดิมผมสีดำที่เคยมีเม็ดสีเต็มๆ เจือจางลงไป ทำให้เราเห็นเป็นผมสีเทาหรือผมสีขาวขึ้นมาแทนที่^[1]

ปัจจัยที่ส่งผลให้เซลล์เม็ดสีทำงานได้ลดลง

เซลล์สร้างเม็ดสีทำงานได้ลดลง ทำให้เกิดผมหงอกหรือผมสีเทา ที่เรียกว่าผมหงอก เกิดจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้

ปัจจัยภายใน (intrinsic factor)

1. อายุ เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ จะเกิดผมหงอกตามธรรมชาติ การทำงานเซลล์สร้างเม็ดสีทำงานได้ลดลง ผมที่ขึ้นมาใหม่จะมีเม็ดสีลดลง ทำให้เห็นเป็นผมหงอก โดยธรรมชาติผมจะเริ่มหงอกเมื่ออายุ 40 ปี ขึ้นไป
2. ความผิดปกติทางพันธุกรรม กรรมพันธุ์ ถือว่าเป็นปัจจัยที่พบได้มากที่สุด เช่น คนที่มีเส้นผมและผิวหนังเป็นสีเผือกนั้น มีสาเหตุจากเม็ดสีที่สร้างร่างกายที่ถูกสร้างขึ้นได้น้อยมาก
3. ฮอร์โมน ผิดปกติ
4. การกระจายตัวของสารต่างๆ ในร่างกาย ผิดปกติ
5. ความเครียด มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผมหงอกเร็วขึ้นได้
6. โรคบางอย่าง เช่น

6.1 โรคผมร่วงเป็นหย่อม หรือโรคคางขาว ถ้ามีรอยโรคที่หนังศีรษะ คนไข้จะมีอาการผมหงอกเป็นกลุ่มเป็นวงได้

6.2 โรคทางระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย จะมีเซลล์ที่เกี่ยวข้องกับระบบภูมิคุ้มกันไปรบกวนการทำงานของเซลล์สร้างเม็ดสี ทำให้คนไข้เป็นผมหงอกได้

6.3 โรคเรื้อรังที่ส่งผลทำให้เกิดความเครียดต่อร่างกาย เช่น โรคหัวใจ โรคเบาหวาน โรคไตเรื้อรัง โรคภูมิแพ้ เป็นต้น^[1-2]

ปัจจัยภายนอก (extrinsic factor)

1. การดื่มเหล้า และสูบบุหรี่ มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดผมหงอกเร็วกว่าคนปกติถึง 4 เท่า
2. การกินยาบางชนิด ทำให้เกิดผมหงอกได้ ซึ่งเป็นปฏิกิริยาการเปลี่ยนแปลงของร่างกายต่อยารักษา เช่น ยาคลอโรควิน (Chloroquine) อาจทำให้คนที่มีผมสีอ่อนหรือผมน้ำตาลแดงกลายเป็นผมหงอกหรือผมหงอกได้
3. สภาพภูมิอากาศ ที่มีมลพิษ หรือสารพิษ
4. การสัมผัสกับสารเคมี
5. การเกิดเหตุการณ์ร้ายแรง ทำให้ร่างกายตกใจหรือเสียใจอย่างรุนแรง ทำให้รากผมชะงักการเจริญเติบโตชั่วคราวและผมร่วงเป็นกระจุก อาจทำให้เห็นผมหงอกได้เร็วเสมือนหนึ่งผมหงอกชั่วข้ามคืน
6. การทำงานหนักเกินไป ร่างกายพักผ่อนน้อย รวมทั้งการรับประทานอาหารไม่ครบ 5 หมู่ ขาดสารอาหาร เช่น ขาดวิตามินบี12, วิตามิน บี5 หรือ ทองแดง ทำให้การเจริญเติบโตของรากผมไม่แข็งแรง นอกจากนี้เส้นผมจะหลุดร่วงได้ง่าย การสร้างเม็ดสีก็ลดน้อยลง ทำให้เกิดผมหงอกได้ การขาดวิตามิน บี12 ทำให้ผมหงอกสามารถรักษาได้โดยการรับประทานอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ ไข่ นม ยีส^[1-2]

การป้องกันผมหงอกและบำรุงเส้นผมให้แข็งแรง

วิธีการป้องกันผมหงอกง่าย ๆ คือการควบคุมสาเหตุปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในที่ทำให้ผมหงอกเร็วขึ้น เช่น ความเครียด การดื่มสุรา การสูบบุหรี่ รวมถึงการดูแลสุขภาพพื้นฐานโดยทั่วไปที่ดี การออกกำลังกายพักผ่อนให้เพียงพอ ทำให้ร่างกายสดชื่น แจ่มใส การรับประทานอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ ถ้าปฏิบัติได้ตามนี้จะช่วยป้องกันอาการเกิดผมหงอกได้

การรับประทานอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ วิตามินและแร่ธาตุที่มีประโยชน์ ดังนี้

โปรตีน จากไข่ เนื้อสัตว์ และเต้าหู้ ช่วยบำรุงให้เส้นผมความยืดหยุ่นดี ไม่ขาดตอน และยังช่วยให้เส้นผมเงางาม

แร่ธาตุต่างๆ จากแหล่งอาหาร เช่น ธัญพืช ไข่แดง เนื้อไก่ เนื้อแดง อาหารทะเล สาหร่าย มีธาตุเหล็ก สังกะสี ทองแดง ช่วยบำรุงให้เส้นผมแข็งแรง

วิตามินเอ พบในผักใบเขียวเข้ม ผลไม้ที่มีสีส้มและสีเหลือง ช่วยบำรุงหนังศีรษะและเส้นผมให้แข็งแรง

วิตามินบี พบในผักใบเขียว มะเขือเทศ โยเกิร์ต กล้วย และธัญพืช ช่วยสร้างน้ำมันตามธรรมชาติของเส้นผม ทำให้เส้นผมชุ่มชื้นและเงางาม^[2]

เอกสารอ้างอิง

- Suchonwanich, P. Department of Internal Medicine Skin disease unit Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital. Premature gray hair. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=c3JE4EF7LRI>
<https://www.youtube.com/watch?v=0lH4R1pwU0o>
<https://www.youtube.com/watch?v=31uhRT1rBNE>
<https://www.youtube.com/watch?v=fFlo-HSa36l>
- Phitayanukun, P. Department of Pharmacy Faculty of Pharmacy Mahidol University. Gray hair ... gray hair ... white hair. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: <https://www.pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/120/%E0%B8%9C%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%87%E0%B8%AD%E0%B8%81-%E0%B8%AB%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%AB%E0%B8%87%E0%B8%AD%E0%B8%81-%E0%B8%9C%E0%B8%A1%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%A7/>
- The Library of Congress. Thomas Jefferson Building, Washington, D.C.. Why does hair turn gray?. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: <http://www.loc.gov/rr/scitech/mysteries/grayhair.html>
- U.S. National Library of Medicine. U.S. Department of Health and Human Services.

- National Institutes of Health. Hair follicle of young person. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: <https://medlineplus.gov/ency/imagepages/9620.htm>
- 5 Paul Meredith, Tadeusz Sarna. The physical and chemical properties of eumelanin. Blackwell Munksgaard. 2006: 572-94.
- 6 School of Chemistry. University of Bristol. MELANIN The pigment that causes different skin Colours. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: <http://www.chm.bris.ac.uk/motm/melanin/melaninh.htm>
- 7 U.S. National Library of Medicine. U.S. Department of Health and Human Services. National Institutes of Health. Hair follicle of young person. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: <https://medlineplus.gov/ency/imagepages/8669.htm>
- 8 U.S. National Library of Medicine. U.S. Department of Health and Human Services. National Institutes of Health. Aged hair follicle. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: <https://medlineplus.gov/ency/imagepages/8670.htm>
- 9 Mirosława Cichorek, Małgorzata Wachulska, Aneta Stasiewicz, Agata Tyminska. Skin melanocytes: biology and development. *Postep Derm Alergol.* 2013; 1: 30-41.
- 10 MUTAGENETIX. Phenotypic Mutation 'ghost'. [Internet]. [2019 Oct 23]; Available from: https://mutagenetix.utsouthwestern.edu/phenotypic/phenotypic_rec.cfm?pk=163